Bývanie ľudí bez domova
Aktuálny stav v útulkoch

Michal Czafík

„Otázka nášho obydlia je otázkou dosiahnuteľnej duševnej pohody. Architektúra je výsledkom ducha doby. Tento záver, vyhlasovaný každým veľkým obdobím dejín, nás stavia tvárou v tvár úlohe dnešnej doby.“
Le Corbusier

Bývanie je neodlučiteľnou súčasťou každodenného života človeka. Predstavuje uspokojovanie základných životných potrieb, bez ktorých človek nemôže žiť plnohodnotný život. Vplyvom doby a spoločensko-ekonomických zmien v rôznych krajinách sveta sa status termínu bývanie menil a latentný význam sociálne jednotnej spoločnosti sa začal diferencovať. Pred rokom 1989 bola bytová politika centralizovaná a štát zabezpečoval bývanie pre všetkých obyvateľov, dotoval rôznymi spôsobmi všetky druhy bývania a uplatňoval sa centralizovaný administratívny systém prerozdeľovania bytov. Zmena prišla po roku 1990, keď sa systém zmenil z prídelového na trhový a bytový sektor sa rozdelil na privátny a verejný.[1]

Pôsobením množstva negatívnych faktorov sa bývanie stalo nedostupnejším pre viacero rodín a individuálne žijúcich obyvateľov nevynímajúc. Proces decentralizácie bývania, ktorý bol schválený v rokoch 2000 – 2003, spôsobil presun kompetencií v oblasti bývania, územného plánovania a taktiež miestneho rozvoja na nižšiu lokálnu úroveň, čo v oblasti rozvoja bytového fondu neprinieslo požadovaný efekt. Problém bol presunutý na občana, ktorý bol nútený zabezpečiť si bývanie sám z vlastných zdrojov. Po preukázaní sa ilúzie tejto myšlienky sa diferenciácia spoločnosti prehĺbila ešte výraznejšie. Z legislatívno-právneho hľadiska bola aj Slovenská republika nútená zakotviť pojem sociálne bývanie a jeho definíciu do svojich zákonných predpisov, hoci sa tak stalo až v roku 2010.[2] Základným determinantom pri definovaní sociálneho bývania sa stala cieľová sociálna skupina a objekty, v ktorých sa sociálne bývanie uskutočňuje.

Obraz sociálnej exklúzie je premietnutý aj v procese bývania. Pre ľudí bez domova sa podľa nového platného legislatívneho predpisu[3] primárnymi priestormi stávajú zariadenia sociálnych služieb. Tu však nemožno hovoriť o trvalom bývaní, ale, naopak, o dočasnom bývaní, respektíve ubytovaní. Nízkoprahové denné centrum, integračné centrum a komunitné centrum poskytujú len sociálne služby krízovej intervencie, pričom nocľaháreň, útulok, domov na pol ceste a zariadenie núdzového bývania poskytujú aj ubytovanie na určitý čas.

Ľudia bez domova

Podľa prof. Miroslava Marcelliho sa degradácia sociálnych vzťahov uskutočňuje najčastejšie v mestách, kde nemožno udržiavať komunitný život podobne ako v rurálnych oblastiach.[4] To má za následok častú stratu vzájomných sociálnych kontaktov. Výsledkom tohto negatívneho procesu je zvyšujúca sa miera materiálnej a psychickej deprivácie a prepad do stavu chudoby. Z argumentácií viacerých psychológov a sociálnych pracovníkov[5] vyplýva, že pri výskumoch je nevyhnutné vychádzať a zohľadňovať regionálnu disparitu a lokalizáciu sociálnych skupín v rámci krajiny. Pretransformovanie ich aktuálnych životných požiadaviek so zohľadnením akútnych subjektívnych pocitov jednotlivcov do reálnych riešení v oblasti architektúry a tvorby objektov, respektíve pri humanizácii existujúcich riešení sa javí ako najsprávnejšia cesta v oblasti bývania pre ľudí bez domova.

V bežných neformálnych aj formálnych komunikačných štýloch je najzaužívanejším termínom pojem bezdomovectvo. Pre terminologickú nejasnosť[6] budeme týchto ľudí označovať jasne formulovaným a legislatívne uchopeným pojmom ľudia v hmotnej núdzi, respektíve psychologickejšie pôsobivejším termínom ľudia bez domova.

Cieľovou skupinou výskumu boli individuálne žijúci jednotlivci bez statusu trvalého bývania, obývajúci zariadenia sociálnych služieb od dosiahnutia plnoletosti až po dôchodkový vek s vylúčením osôb s predchádzajúcou nežiaducou sociálnou intervenciou (väzňov, drogovo závislých, emigrantov, imigrantov a pod.). Vymedzenú sociálnu skupinu nazývame skrytí bezdomovci. ktorých hlavným znakom je schopnosť adaptability v novom prostredí a túžba sociálnej integrácie.[7] Skrytí bezdomovci sú často označovaní aj ako skupina ľudí bez domova s vyšším životným štandardom, ich vonkajší výzor sa neodlišuje od bežnej populácie. Sú charakteristickí vysokou osobnou motiváciou a vysokou schopnosťou integrácie.

Na rozdiel od skrytých bezdomovcov pozná sociálna práca ešte dve formy: potenciálnych a zjavných ľudí bez domova. Potenciálni sú ľudia, ktorým bezdomovectvo hrozí, majú bývanie aj strechu nad hlavou, ale toto bývanie je neisté a v primalej negatívnej

životnej intervencii sa môžu ocitnúť na ulici. Zjavní sú identifikovateľní na prvý pohľad, sú nevhodne oblečení, špinaví, so zanedbaným vonkajším vzhľadom.[8]

Historický kontext práva na bývanie

Termín udržateľného života v kontexte práva na bývanie ľudí v hmotnej núdzi sa chápe širokospektrálne. Jednotlivé svetové dokumenty, deklarácie a závery prijaté na celosvetových konferenciách neuvádzajú presné postupy, prístupy a potreby, ktoré treba pri tvorbe takéhoto typu bývania dodržiavať.[9]

Majú len odporúčací ráz pre aplikáciu do národných programov a stratégií. V našich podmienkach hodnotí kvality poskytovaných sociálnych služieb pre predmetnú skupinu bezdomovcov legislatívna úprava bodovým systémom, pričom vo svojich prílohách[10] neudáva exaktné funkčno-prevádzkové potreby. Vychádzajúc z nich označujeme za základný princíp tvorby objektov pre ľudí v hmotnej núdzi princíp efektívnostný, optimalizačný a ekologický. Tieto princípy sú však definované veľmi všeobecne.[11] Za základný determinant pri tvorbe takýchto typologických druhov sa považuje kritérium plošného štandardu, podmienené predovšetkým ukazovateľom obytnej plochy prislúchajúcej na osobu. Obytný priestor takéhoto typu by mal ponúkať predovšetkým adekvátne súkromie a primerané prístrešie pre každého vo forme obytných miestností so zohľadnením fyziologických, psychologických a sociálnych požiadaviek ľudí v hmotnej núdzi. Myslí sa tým dostatočná kvalita obytného priestoru s adekvátnymi hygienickými zariadeniami a primeraným poskytovaním sociálnych služieb. Exaktné typologické požiadavky na jednotlivé dispozično-prevádzkové celky objektov však doteraz neboli vedecky dokázané a overené, pričom problematika bývania ľudí bez domova ostáva akýmsi oscilujúcim problémom medzi inými vednými disciplínami.

Rok 2010 sa stal Európskym rokom boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu. Pri tejto príležitosti Európsky parlament vyzval Európsku komisiu na vytvorenie adekvátneho plánu do roku 2015 na odstránenie bezdomovectva z ulíc, ako cieľ stratégie Európa 2020. Tá si kladie za cieľ znížiť počet osôb, ktorým hrozí chudoba a sociálne vylúčenie aspoň o 20 miliónov ľudí.[12]

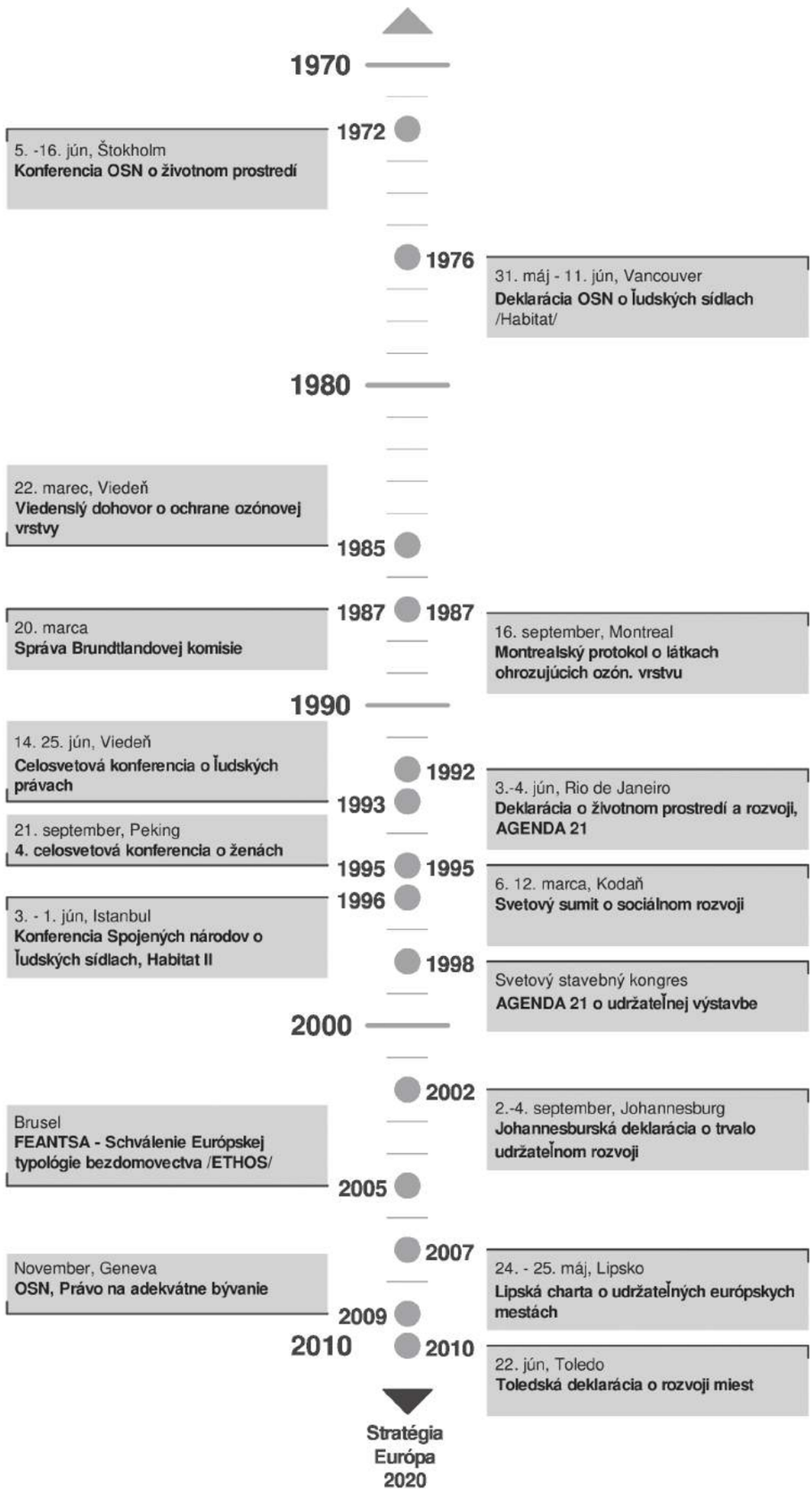

Schéma uskutočnených konferencií a prijatých dokumentov v oblasti udržateľného života a chudoby

Názov zariadenia		Útulok sv. Vincenta de Paul	Útulok Mea Culpa	Domov pre každého	Útulok mesta Nitra
Lokalizácia mesto-mestská časť		Bratislava - Trnávka	Bratislava - Vrakuňa	Bratislava - Vrakuňa	Nitra-Mlynárce
Vzdialenosť útulok	↔ centrum mesta	8500 m	7400 m	8500 m	2000 m
	↔ zastávka MHD	1000 m	1200 (200 opačne) m bus, 1600 m električka	1100 (300 opačne) m bus, 1500 m električka	200 m bus
Kapacita zariadenia		15	36	140	33
Počet nadzemných a podzemných podlaží		1NP	1NP	2NP	1NP

Skúmané zariadenia sociálnych služieb

Zjednotenie terminológie v oblasti bezdomovectva

Globalizácia a s ňou v súčasnosti preferovaná individualizácia životného štýlu sú signifikantnými determinantami možného prepadu do stavu chudoby spojenými so stratou trvalého bývania. Strata obydlia, absencia osobných medziľudských vzťahov a degradácia životnej úrovne sa stávajú príčinou sociálnej exklúzie, ktorej dôsledkom je prepad do stavu materiálnej chudoby. U nás je tento status často označovaný pojmom bezdomovectvo. Vyčlenenie zo spoločnosti spôsobuje vznik nových sociálnych skupín, ktoré v súčasnosti nie je možné terminologicky jednoznačne definovať.

Miera postihnutia ekonomicko-spoločenskými faktormi spôsobuje disparitu v ich charakterizovaní. Takéto skupiny obyvateľstva sa dostávajú do problémov v kontexte s ekonomicko produktívnou časťou obyvateľstva, ktorou sú následne odsúvaní na okraj spoločnosti. Sociálna diferenciácia sa odzrkadľuje nielen v hierarchii spoločenského postavenia jedinca, ale aj v obraze mesta a v architektonickom stvárnení objektov, pričom najnižšie spoločenské vrstvy a ich obydlia sú odsúvané na periférium mesta aj ľudského myslenia.

Európska federácia národných združení pracujúcich s bezdomovcami (Fédération Européenne des Associations Nationales avec les Sans-Abri, v skratke FEANTSA) bola založená v roku 1989 s cieľom zabrániť a zmierniť chudobu a sociálne vylúčenie osôb ohrozených bezdomovectvom.

FEANTSA vytvorila v roku 2005 európsku typológiu bezdomovectva pod názvom ETHOS (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion), ktorej hlavným cieľom je vytvoriť vhodné podmienky na zlepšenie zberu a porovnávania dát z jednotlivých štátov a priblíženie sa k jednotnému „jazyku" v oblasti terminológie.[13] V súčasnosti člení bezdomovectvo nasledovne, pričom v krátkosti definuje jednotlivé koncepčné kategórie:

– Rooflessness – bez strechy nad hlavou
– Houselessness – bez ubytovacej jednotky (bytu, domu)
– Living in insecure housing – neisté bývanie
– Living in inadequate housing – nevyhovujúce bývanie
– Európska typológia bezdomovectva upravená podľa FEANTSA

Dva prístupy k sociálnemu bývaniu ľudí bez domova

K riešeniu problematiky bývania bezdomovectva je vo svete zložitým problémom. Možno ich rozdeliť do dvoch základných konceptov:

1. HOUSING FIRST (bývanie je prvoradé) – ide o koncept, ktorý je založený na podstate dlhodobého bývania so štandardnou nájomnou zmluvou, ktoré by malo byť zaistené čo najskôr pre každého človeka bez domova, bez podmienky uskutočňovania sociálnych služieb v danom priestore. Tento koncept však nevylučuje asistenciu sociálnych pracovníkov či potrebu iných terapeutických činností.[14]

2. HOUSING READY (pripravený na bývanie) – ide o koncept, ktorý preferuje ucelený hierarchizovaný systém sociálneho bývania pre ľudí bez domova. Jeho hlavným princípom je príprava tejto skupiny ľudí na trvalé bývanie, ktoré je v jednotlivých politikách štátov riešené štruktúrou objektov zoradených vzostupne z hľadiska kvality bývania a poskytovania sociálnych služieb od nízkoprahových zariadení až po formy dlhodobého bývania. Tento systém sa snaží predísť opätovnému stavu bezdomovectva u ľudí, ktorí dostali vlastné bývanie príliš rýchlo a skoro a tento fakt ekonomicky a sociálne nezvládli.[15]

Vo svete sa objavujú aj iné formy bývania ľudí žijúcich v chudobe. Ide o vyčlenenie časti bytového domu, respektíve ubytovne pre takúto skupinu ľudí, ktorí potom žijú v štandardnom sociálnom spoločenstve a typickom obytnom prostredí.[16] Objavujú sa aj príklady spojenia bývania študentov a bezdomovcov najmä z Rakúska či Nemecka. Status týchto sociálnych skupín sa primárne javí ako veľmi podobný, teda bez trvalého bývania, a ich životný štýl súčasne vykazuje niektoré porovnateľné znaky ako dočasná práca, brigády, stravovanie mimo obytného priestoru a podobne.

Útulok na Slovensku – problém lokalizácie

Terénny výskum bol uskutočnený na území hlavného mesta Bratislavy a v Nitre. Priamo vo vybraných ZSS bol realizovaný výskum in situ.

Evidentným javom z hľadiska polohy v meste je umiestnenie všetkých skúmaných zariadení mimo územia vnútorného mesta[17], teda vo vonkajšom meste. Je to prirodzeným javom často aj v zahraničných realizáciách, keď je samotné vnútorné mesto – centrálna mestská zóna určená na iné funkčné využitie

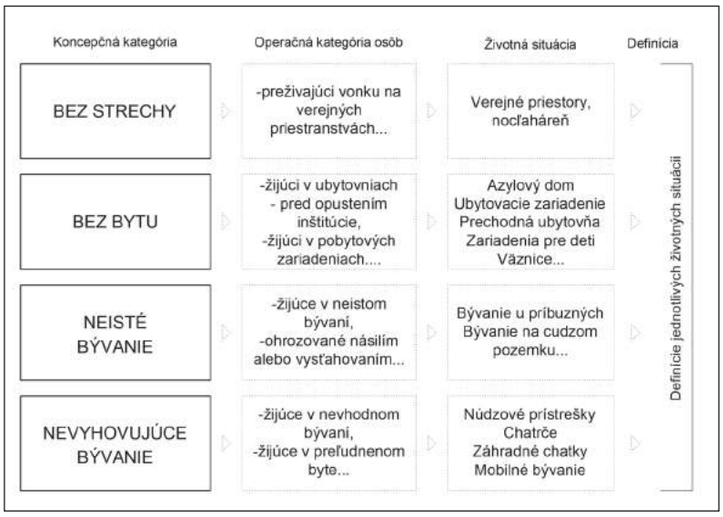

Európska typológia bezdomovectva upravená podľa FEANTSA

(obchod, služby, práca...) a bývanie sa tu uskutočňuje len pre sociálne skupiny s vyšším životným štandardom.

Útulky pre ľudí v hmotnej núdzi sú objekty poskytujúce sociálne služby a ubytovanie pre klientov. Toto hľadisko je smerodajné pri výbere lokalizácie budúceho zariadenia. V súčasnosti sme svedkom odsúvania sociálne slabších skupín na periférium mesta, čo v nových zahraničných realizáciách nie je badateľné. Touto negatívnou intervenciou v urbanizme mesta je spôsobená strata kvalitného sociálneho a obytného prostredia. Objekty s adjektívom obytné, respektíve ubytovacie sú predurčené byť súčasťou obytného prostredia. Je to dôležité najmä z hľadiska vzájomných sociálnych väzieb medzi ľuďmi, uspokojovaním základných životných potrieb dosiahnutím bezpečia a rastovou motiváciou jedinca.[18]

Toto konštatovanie potvrdzujú aj reálne riešenia z Fínska, kde sa problematikou bývania ľudí bez domova rozhodli programom Housing First (bývanie je prvoradé) budovať bytové jednotky pre všetkých ľudí bez domova, pričom ich urbanistické umiestnenie musí byť v obytnom prostredí mesta a nesmie dochádzať k sociálnej segregácii mimo sídelnej štruktúry. Počet ľudí bez domova žijúcich na ulici im klesol od roku 1985 z 6-tisíc približne na 300 ľudí a celkový stav bezdomovectva im klesol z 20-tisíc na 10-tisíc ľudí bez domova vrátane ľudí žijúcich v útulkoch, v inštitúciách či u príbuzných.[19]

Z nami uvádzaného výskumu na Slovensku je takisto evidentné, že väčšina objektov je svojím urbanistickým a architektonickým riešením situovaná introvertne voči ostatným objektom v okolí. To znamená, že tu dochádza k neželanému javu izolácie voči okolitému prostrediu a tým aj k sociálnemu vyčleneniu. Tento fakt je vnímaný ešte intenzívnejšie, ak útulok tvorí izolovaný solitérny objekt.

Človek bez domova sa podľa sociológov najčastejšie pohybuje v centre mesta, ktoré mu ponúka možností na legálnu prácu, brigády (u nás najčastejšie predaj časopisu Nota Bene) či iné pouličné aktivity ako hranie na hudobných nástrojoch či iný spôsob žobrania. Auto, v súčasnosti pre človeka významný fenomén dopravy, nám v tomto typologickom druhu bývania odpadá, lebo z prieskumu sme zistili, že klienti nie sú držiteľmi tejto hnuteľnosti. V zariadeniach sú k dispozícii automobily pre zamestnancov aj na využitie v krízových situáciách. Na základe tohto zistenia vychádzame pri výbere budúcej lokality z aspektu dostupnosti, teda pešieho pohybu a dostupnosti mestskou hromadnou dopravou. Zo všeobecne známych údajov o rýchlosti ľudskej chôdze (4–5 km/h) a dochádzkových vzdialeností je zrejmé, že zdravý človek je schopný denne prejsť chôdzou bez problémov 15–30 minút, čo predstavuje 2–3 kilometre. Vychádza nám z toho predpoklad, že spádové územie na umiestnenie ZSS pre ľudí v hmotnej núdzi by malo byť umiestnené približne 2–3 kilometre od centrálnej mestskej zóny, teda od vnútorného mesta.

Pri využívaní mestskej hromadnej dopravy platí rovnaký fakt. Táto sociálna skupina je odkázaná cestovať verejnými prostriedkami. Je všeobecne známe, že dostupnosť zastávky MHD by mala byť do 400 m, čo pre zdravého človeka predstavuje 5–6 minút chôdze. Pre efektívne zavedenie autobusovej linky je podľa Ľubice Vitkovej zodpovedajúca minimálna hustota 25 byt./ha (50–75 obyv./ha), pre električku je to 60 byt./ha (120–180 obyv./ha). Hustota obytnej štruktúry pre udržateľný rozvoj miest je okolo 70 byt./ha (140–210 obyv./ha). Z toho vyplýva druhé kritérium umiestnenia ZSS pre ľudí bez domova a to lokalizácia minimálne v mestskej štruktúre s nízkou hustotou zástavby, čo predstavuje 50–100 byt./ha.[20]

Skúmané zariadenia sociálnych služieb a ich urbanistické umiestnenie

ZARIADENIA SOCIÁLNYCH SLUŽIEB	DOTAZNÍKOVÝ VÝSKUM	POLOHA V MESTE	VNÚTORNÉ MESTO	VONKAJŠIE MESTO	LOKALIZÁCIA	OBYTNÁ ZÓNA (RD)	OBYTNÁ ZÓNA (BD)	POLYFUNKČNÁ ZÓNA	REKREAČNÁ ZÓNA	POLOHA V ŠTRUKTÚRE	IZOLOVANÝ OBJEKT	EXPONOVANÝ OBJEKT	OBJEKT	SOLITÉR	SÚSTAVA OBJEKTOV	NOVOSTAVBA	KONVERZIA	ADAPTÁCIA
BA_NOCĽAHÁREŇ DE PAUL				●					●		●			●			●	
BA_ÚTULOK sv. Vincenta DE PAUL	●			●					●		●			●				●
BA_ZSS sv. Vincenta DE PAUL (architektonická štúdia)				●					●		●			●			●	
BA_ÚTULOK DOMOV PRE KAŽDÉHO	●			●				●			●				●			●
BA_ÚTULOK MEA CULPA	●			●				●			●			●				●
NR_ÚTULOK mesta NITRA	●			●				●			●			●				●
NR_NOCĽAHÁREŇ mesta NITRA				●				●			●			●				●
BB_ÚTULOK NÁDEJ-ŠANCA				●		●					●				●			●
BB_ÚTULOK PRÍSTAV				●					●			●		●				●

Výskum bývania

PODLAHOVÁ PLOCHA OBJEKTU		140,14 m²	PLOCHA OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ		76,18 m²	25,39 m²	
PLOCHA KOMUNIKÁCIÍ		46,53 m²	POČET OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ		3		
POČET MUŽI/ŽENY		15			5		
POČET LÔŽOK NA IZBE / PLOCHA MIESTNOSTI		9	34,81	6	22,91	5	18,48
VYBAVENOSŤ OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ	POSTEĽ /jednolôžková/	9		6		5	
	VEŠIAKOVÁ SKRIŇA	10		-		5	
	NOČNÝ STOLÍK	-		-		4	
	STÔL	-		-		-	
	STOLIČKA	-		2		-	
FAREBNOSŤ OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ	STENY	bledozelená		bledomodrá		oranžová	
	STROPY	bledozelená		bledomodrá		oranžová	
	PODLAHA	hnedá		hnedá		hnedá	
HYGIENICKÉ ZARIADENIA		SPOLOČNÉ					Bezbariérové hyg. zariadenie
		SPRCHY	UMÝVADLÁ	WC	UMÝVADLÁ	PISOÁR	
		1	1	1	1	-	-

Kvantitatívne hodnotenie zariadenia, Útulok sv. Vincenta de Paul

Útulok sv. Vincenta de Paul v Bratislave
Foto: Michal Czafík

Obytná miestnosť v Útulku sv. Vincenta de Paul
Foto: Michal Czafík

Útulok sv. Vincenta de Paul

Prvý z analyzovaných objektov sa nachádza v Bratislave, konkrétne v mestskej časti Trnávka, v blízkosti jazera Zlaté piesky a záhradkárskej oblasti, v kontakte s Letiskom M. R. Štefánika. Od okolitej zástavby je opticky odrezaný cestným telesom diaľnice. Zariadenie je prístupné automobilovou dopravou nadjazdom ponad diaľnicu. Pre peších je prístup náročnejší, pretože ZSS nie je prístupné žiadnym chodníkom a v prípade nepriaznivých poveternostných vplyvov sa výrazne prejavujú bariéry najbližšieho prostredia. Negatívom je sociálna segregácia od okolitej štruktúry mesta spôsobená absolútne nevhodným situovaním, najmä z hľadiska predurčenej funkcie objektu. Veľké hlukové zaťaženie prostredia spôsobené dopravou, kvalita ovzdušia a ostatné negatívne aspekty prostredia pôsobia na ubytovaných depresívne a uspokojovanie ich základných potrieb je tým značne deformované. Presun klientov do práce, obchodu, nemocnice či dostupnosť iných služieb je poznačený veľkou vzdialenosťou najbližšej zastávky MHD a je ovplyvnený pomerne veľkou vzdialenosťou od centra mesta.[21]

Ubytovací úsek v Útulku sv. Vincenta de Paul je charakteristický obytnými miestnosťami prístupnými z hlavnej komunikácie, ktorá slúži ako spoločenská miestnosť[22] a hygienickými zariadeniami. Celková podlahová plocha objektu je 140 m^2, pričom útulok má tri obytné miestnosti pre 20 klientov, ktoré tvoria 54 % z celkovej podlahovej plochy objektu a sú charakteristické chaotickým priestorovým usporiadaním zariaďovacích prvkov. Pre mužskú časť klientov sú určené dve miestnosti s deviatimi a šiestimi lôžkami a pre ženskú časť jedna miestnosť s piatimi lôžkami. Priemerná plocha obytnej miestnosti je 25,39 m^2, na 1 obytnú miestnosť pripadá v priemere 6,67 klienta. Obytná plocha pripadajúca na 1 ubytovaného je 3,80 m^2. Priestory sú nedostatočne vybavené základným úložným, stolovým a sedacím nábytkom. Oblečenie a šatstvo majú klienti poskladané na podlahe alebo pod priestorom postele. Postele sú dispozične ukladané v priestore vedľa seba bez dodržiavania vzájomných základných odstupových vzdialeností, v súčasnosti je ich priemerná dištancia 30–40 cm. Priestorová proxemika človeka je narúšaná, čo má za následok stratu intimity, a tým aj pocitu bezpečnosti v obytnej miestnosti.

Hygienické zariadenia sú riešené spoločne pre mužov i ženy. Sú segregované pre klientov a pre zamestnancov útulku. Negatívom a v súčasnosti absolútne neakceptovateľným aspektom v zariadení je používanie prenosných hygienických zariadení umiestnených mimo objektu v exteriérovom priestore. Týmto prevádzkovo nevhodným spôsobom sú v súčasnosti saturované požiadavky na uspokojenie potrieb človeka, ktoré im samotné architektonické riešenie svojím dispozično-prevádzkovým riešením neumožňuje.

Na 20 ubytovaných v zariadení pripadá 1 sprchový kút, 1 umývadlo, 2 mobilné WC umiestnené mimo objektu v exteriérovom priestore. Pre zamestnancov slúži 1 WC s umývadlom. Používanie sprchy počas prevádzky je časovo obmedzené pre mužov a ženy podľa rozpisu tak, aby nedošlo k prevádzkovej kolízii.

PODLAHOVÁ PLOCHA OBJEKTU		399,69 m²		PLOCHA OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ		122,59 m²		17,51 m²																	
PLOCHA KOMUNIKÁCIÍ		75,58 m²		POČET OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ		7																			
POČET MUŽI/ŽENY		28																						8	
POČET LÔŽOK NA IZBE / PLOCHA MIESTNOSTI		8	28,73	7	21,93	5	21,00	4	12,48	2	8,76	2	8,28	8	22,48										
VYBAVENOSŤ OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ	POSTEĽ /jednolôžková/	8		7		5		5		2		2		8											
	VEŠIAKOVÁ SKRIŇA	-		-		-		-		-		-		-											
	NOČNÝ STOLÍK	3		4		3		3		1		1		2											
	STÔL	-		-		-		-		-		-		-											
	STOLIČKA	-		-		-		-		-		-		-											
FAREBNOSŤ OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ	STENY	biela		biela		biela		biela		biela		biela		biela											
	STROPY	biela		biela		biela		biela		biela		biela		biela											
	PODLAHA	hnedá		hnedá		hnedá		hnedá		hnedá		hnedá		hnedá											
HYGIENICKÉ ZARIADENIA		MUŽI								ŽENY														Bezbariérové hyg. zariadenie	
		SPRCHY		UMÝVADLA		WC		UMÝVADLA		PISOÁR		SPRCHY		UMÝVADLA		WC									
		2		2		3		2		4		2		2		1								-	

Kvantitatívne hodnotenie zariadenia, Útulok Mea Culpa

Útulok Mea Culpa

Analyzovaný objekt sa nachádza v Bratislave, v mestskej časti Vrakuňa, v tangenciálnej polohe k mestskej časti Ružinov. Po realizácii terénneho výskumu konštatujeme, že zariadenie je lokalizované v blízkosti diaľnice, dopravnej komunikácie a železničnej trate. Okolitá zástavba je nízkopodlažná, s prevažnou funkciou ľahkého priemyslu, predajňami so špecifikáciou na priemyselné výrobky a služby, bez kontaktu s obytnou funkciou. Zariadenie je prístupné automobilovou dopravou prostredníctvom panelovej betónovej cesty bez prístupu chodníkom pre peších, čím sa prostredie stáva značne bariérové.

Zariadenie je riešené ako solitérny objekt správajúci sa izolovane voči okolitej zástavbe. Negatívom je (podobne ako v ZSS sv. Vincenta de Paul) sociálna segregácia od okolitej štruktúry mesta spôsobená absolútne nevhodným situovaním, najmä z hľadiska predurčenej funkcie objektu. V susediacom objekte Domova pre každého sa nachádza útulok pre ľudí bez domova, ktorý sociálnu segregáciu v rámci štruktúry mesta ešte viac podporuje.

Objekt Útulku Mea Culpa je dispozične riešený ako trojtrakt s komunikáciou v strede. Objekt je voľne priechodný pozdĺž celej dispozície. Pri terénnom výskume bolo badateľné, že klienti aj návštevníci sa voľne pohybovali po vnútornej komunikácii, čo potláča bezpečnosť v samotnom zariadení.

Vstupné priestory v interiéri tvorí predsieň bez umiestnenia kontrolovateľného prvku, vrátnice. Zo zádveria je prístupná obytná miestnosť a hygienické zariadenia. Prijímacia kancelária je umiestnená za zádverím. Tento aspekt zabraňuje priamemu vizuálnemu kontaktu sociálneho pracovníka a vstupných priestorov a súčasne vplýva na znižovanie bezpečnosti vstupných priestorov.

Ubytovací úsek v Útulku Mea Culpa je charakteristický radením obytných miestností za sebou, ktoré sú prístupné z hlavnej komunikácie. Plocha obytných miestností tvorí 29 % z celkovej podlahovej plochy objektu. Zariadenie má 7 obytných miestností, z čoho je jedna miestnosť vyčlenená pre ženy. Priemerná plocha obytnej miestnosti je 17,51 m^2, na 1 obytnú miestnosť pripadá v priemere približne 5–6 klientov. Obytná plocha pripadajúca na 1 ubytovaného je 3,40 m^2. Absolútnym negatívom je prechodnosť obytných miestností.

Dlhá komunikácia (35 metrov), z ktorej sú prístupné obytné miestnosti, pôsobí monotónne a tmavo. Je to zapríčinené nedostatočným prísunom prirodzeného denného osvetlenia. Tento fakt znižuje bezpečnosť, prehľadnosť a orientáciu v sledovanom priestore. U ubytovaných s obmedzeným videním a inými zdravotnými problémami spôsobuje v prostredí mnoho architektonických bariér. V rozhovoroch vyplynulo, že u mnohých klientov nadobúda takto riešený ubytovací úsek efekt nemocničného prostredia. Konštatujeme, že tento jav je vyvodený aj z použitých zariaďovacích prvkov jednotlivých obytných miestností charakteristických pre nemocničné prostredie, predovšetkým lôžka a lokalizácia vstupov do izieb pozdĺž dlhej chodby.

Hygienické zariadenia sú v útulku prevádzkovo členené na mužskú a ženskú časť. Na kapacitu 28 mužov pripadajú 2 sprchy a 2 umývadlá, 3 WC misy, 2 umývadlá a 4 pisoáre. Na 8 žien pripadajú 2 sprchy, 2 umývadlá a 1 WC misa. Konštatujeme, že negatívom zariadenia je absencia bezbariérového riešenia hygienického zariadenia.

Útulok Mea Culpa v Bratislave
Foto: Michal Czafík

Spoločenská miestnosť v Útulku Mea Culpa
Foto: Michal Czafík

PODLAHOVÁ PLOCHA OBJEKTU		408,45 m²		PLOCHA OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ		178,75 m²		16,25 m²		
PLOCHA KOMUNIKÁCIÍ		79,66 m²		POČET OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ		11				
POČET MUŽI/ŽENY		Spolu 140, delenie muži / ženy podľa aktuálnej spoločenskej potreby								
POČET LÔŽOK NA IZBE / PLOCHA MIESTNOSTI		2	16,25	3	16,25	4	16,25			
VYBAVENOSŤ OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ	POSTEĽ /jednolôžková/	2		3		4				
	VEŠIAKOVÁ SKRIŇA	2		1		-				
	NOČNÝ STOLÍK	2		1		1				
	STÔL	-		-		-				
	STOLIČKA	1		1		1				
FAREBNOSŤ OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ	STENY	biela		biela		biela				
	STROPY	biela		biela		biela				
	PODLAHA	šedá		šedá		šedá				
HYGIENICKÉ ZARIADENIA		MUŽI					ŽENY				Bezbariérové hyg. zariadenie
		SPRCHY	UMÝVADLA	WC	UMÝVADLA	PISOÁR	SPRCHY	UMÝVADLA	WC	UMÝVADLA	
		2	3	2	1	-	2	3	1	1	-

Kvantitatívne hodnotenie zariadenia, Domov pre každého

Útulok Domov pre každého v Bratislave
Foto: Michal Czafík

Útulok Domov pre každého

Analyzovaný objekt sa nachádza v Bratislave, v susednej polohe k objektu Útulku Mea Culpa, v mestskej časti Vrakuňa, v jej severozápadnej polohe.

Zariadenie je lokalizované rovnako ako predchádzajúci analyzovaný Útulok Mea Culpa, v blízkosti diaľnice, dopravnej komunikácie a železničnej trate. Okolitá zástavba je nízkopodlažná, s prevažnou funkciou ľahkého priemyslu s kamennými predajňami a zberným dvorom pre kov a železo, bez kontaktu na obytnú funkciu. Zariadenie je prístupné automobilovou dopravou prostredníctvom panelovej betónovej cesty cez prejazd popri Útulku Mea Culpa, bez chodníka pre peších. Prístup objektu pre peších je značne barierizovaný najmä v prípade nepriaznivých poveternostných vplyvov.

Útulok je riešený ako dvojica objektov lokalizovaných vedľa seba pozdĺžnou osou hmoty, pričom nie sú prevádzkovo priamo prepojené. V jednom objekte sú v prízemí poskytované okrem ubytovania aj základné sociálne služby, označené ako stredisko osobnej hygieny.

Objekt sa v rámci mestskej štruktúry správa izolovane voči okolitej zástavbe, je obohnaný drôteným pletivom a plotom z betónových tvaroviek bez čiastočnej možnosti vizuálneho kontaktu s okolím, čo znásobuje sociálnu segregáciu. Situovanie objektu v štruktúre mesta z hľadiska predurčenej funkcie je maximálne nevhodné. V susediacom objekte Mea Culpa sa nachádza útulok pre ľudí bez domova, ktorý sociálnu segregáciu v rámci štruktúry mesta ešte viac podporuje a podľa zamestnancov zapríčiňuje sociálne napätie a vzájomné porovnávanie. Takto koncipované urbanistické prostredie neumožňuje stimuláciu jedinca vyplývajúcu z Maslowovej hierarchie potrieb.

Ubytovací úsek tvorí samostatnú časť budovy, ku ktorej dispozične prislúchajú hygienické zariadenia. Plocha obytných miestností tvorí 43 % z celkovej podlahovej plochy objektu. Pomerne veľkú plochu, až 1/5 z celkovej plochy tvoria komunikácie prepájajúce jednotlivé prevádzky. Tento fakt je daný dispozično-prevádzkovým riešením objektu. V predchádzajúcich príkladoch sme analyzovali ubytovací úsek, v ktorom jednotlivé obytné miestnosti neboli v jednom dispozičnom celku. V prípade útulku Domov pre každého sú obytné miestnosti radené paralelne popri dlhej chodbe (takmer 36 metrov). Na obidvoch stranách typického podlažia je 5, respektíve 6 obytných miestností. Ich vstupné dvere pozdĺž dlhej chodby spôsobujú stratu orientačnej schopnosti v priestore (klienti si ľahko pomýlia vstup do miestnosti). V ubytovacom úseku jedného podlažia je umiestnených 11 obytných miestností. Delenie obytných miestností na mužskú a ženskú časť je realizované podľa aktuálnej požiadavky. Počet lôžok na izbách sa pohybuje od dvoch do štyroch. Využívajú sa aj poschodové postele.

V obytnej miestnosti pripadá na 1 klienta 1 lôžko. V priestore izby sú umiestnené pri stenách a pri okne, čo umožňuje vizuálny kontakt s exteriérovým prostredím. V priestore obytnej miestnosti majú klienti umiestnenú vešiakovú skriňu o rozmeroch 60/120 cm a v niektorých prípadoch aj nočný stolík a stoličku. Priemerná plocha obytnej miestnosti je 16,25 m^2, na 1 obytnú miestnosť pripadajú v priemere približne 3–4 klienti. Obytná plocha pripadajúca na 1 ubytovaného je 5,41 m^2.

Hygienické zariadenia sú delené podľa pohlavia na mužské a ženské. Muži majú k dispozícii 2 sprchy a 6 umývadiel, ženy 1 sprchu a 4 umývadlá. V hygienickej časti záchodov majú muži k dispozícii 2 WC misy a 1 umývadlo. V ženskej časti je 1 WC misa a 1 umývadlo. V priestoroch hygienických zariadení absentuje bezbariérové hygienické zariadenie. V časti objektu, kde je lokalizované stredisko sociálnej hygieny, sú situované samostatné hygienické zariadenia určené aj pre klientov iných zariadení, respektíve pre skupinu zjavných bezdomovcov.

PODLAHOVÁ PLOCHA OBJEKTU		147,10 m²	PLOCHA OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ		79,42 m²	9,93 m²	
PLOCHA KOMUNIKÁCIÍ		31,18 m²	POČET OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ		8		
POČET MUŽI/ŽENY		Spolu 33, delenie muži / ženy podľa aktuálnej spoločenskej potreby					
POČET LÔŽOK NA IZBE / PLOCHA MIESTNOSTI		4	8,80	5	17,95		
VYBAVENOSŤ OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ	POSTEĽ	2 /poschodová/		5 /jednolôžková/			
	VEŠIAKOVÁ SKRIŇA	2		1			
	NOČNÝ STOLÍK	-		3			
	STÔL	1		-			
	STOLIČKA	-		1			
FAREBNOSŤ OBYTNÝCH MIESTNOSTÍ	STENY	biela		biela			
	STROPY	biela		biela			
	PODLAHA	hnedá		hnedá			
HYGIENICKÉ ZARIADENIA		MUŽI / ŽENY spoločné					Bezbariérové hyg. zariadenie
		SPRCHY	UMÝVADLÁ	WC	UMÝVADLÁ	PISOÁR	
		2	3	2	-	-	-

Kvantitatívne hodnotenie zariadenia, Útulok mesta Nitra

Útulok mesta Nitra

Analyzovaný objekt sa nachádza v Nitre, vo východnej polohe mestskej časti Mlynárce. Je situovaný v blízkosti dopravnej komunikácie. Okolitá zástavba je nízkopodlažná, s prevažnou funkciou služieb. Lokalizovaná je tu autopredajňa, pneuservis, stavebniny, herňa a iné. Zariadenie je situované v zóne mesta bez kontaktu na obytnú funkciu. Je prístupné automobilovou dopravou prostredníctvom komunikácie spevnenej štrkovým násypom a asfaltom. Prístup pre peších do zariadenia nie je riešený chodníkom a je značne bariérový, najmä v prípade nepriaznivých poveternostných vplyvov.

Útulok je riešený ako solitérny jednopodlažný objekt. Správa sa izolovane voči okolitej zástavbe, je obohnaný plotom z betónových tvaroviek bez možnosti vizuálneho kontaktu s okolím, čo znásobuje sociálnu segregáciu. Situovanie objektu v štruktúre mesta z hľadiska predurčenej funkcie je nevhodné – vytvára odlúčenie od prirodzeného obytného spoločenstva.

Ubytovací úsek v Útulku mesta Nitra je charakteristický radením obytných miestností za sebou, ktoré sú prístupné z hlavnej komunikácie. Plocha obytných miestností tvorí približne 54 % z celkovej podlahovej plochy objektu. Komunikácia svojou priechodnou šírkou, približne 90 cm, nespĺňa požiadavky kladené na požiarne únikové cesty a ani požiadavky na tvorbu bezbariérového prostredia. Komunikácia má dĺžku približne 15 metrov, nie je dostatočne prirodzene osvetlená a to spôsobuje značné problémy osobám s obmedzenou schopnosťou videnia a súčasne znižuje prehľadnosť a bezpečnosť priestorov. Negatívom je priechodnosť obytných miestností. V zariadení absentuje aj spoločenská miestnosť pre všetkých klientov.

V ubytovacom úseku je zriadených 7 obytných miestností s plochou približne 8,80 m^2, v ktorej sú situované 4 lôžka na dvoch poschodových posteliach. Jedna obytná miestnosť s plochou 17,95 m^2 poskytuje ubytovanie 5 klientom, v súčasnosti ženám. Je tu situovaných 5 jednolôžkových postelí, z ktorých niektoré poskytujú aj úložný priestor. V priestoroch 4-lôžkových izieb sú dve vešiakové skrine s rozmermi 60/120 cm a okrúhly stôl o priemere 90 cm. V priestore 5-lôžkovej izby sú umiestnené 3 vešiakové skrine a 3 nočné stolíky.

Priemerná plocha obytnej miestnosti je 9,93 m^2. Na 1 obytnú miestnosť pripadá v priemere približne 4 – 5 klientov. Obytná plocha pripadajúca na 1 ubytovaného je 2,41 m^2.

Hygienické zariadenia sú riešené ako samostatný úsek budovy. Sprchová časť je riešená spoločne pre mužskú aj ženskú klientelu. V sprchovej časti sú umiestnené 2 sprchovacie kúty, 3 umývadlá, v záchodovej časti sú 2 WC misy (1 pre mužov a 1 pre ženy) a miestnosť pre upratovačku.

Negatívom je, že priestory sú dispozične prepojené, WC časť je prístupná len cez sprchovú časť. WC časť nemá vlastné umývadlá, tie sú lokalizované len v sprchovej časti. V priestoroch hygieny absentuje bezbariérovo riešená kúpeľňa a WC.

Útulok mesta Nitra
Foto: Michal Czafík

Obytná miestnosť v Útulku mesta Nitra
Foto: Michal Czafík

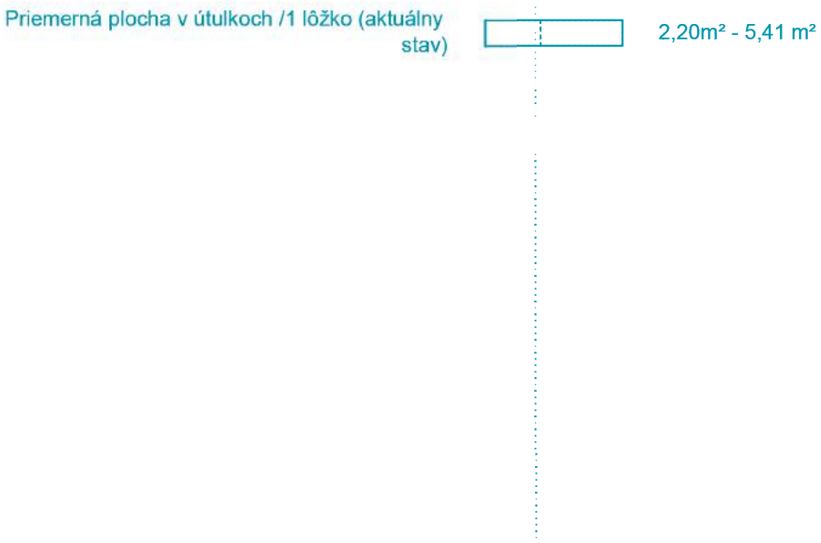

Porovnanie plošných štandardov miestností

Komparácia zistených parametrov

Analyzovaná vzorka útulkov pre ľudí bez domova nám poskytla aktuálny obraz o danej problematike. V terénnom prieskume in situ sme analyzovali právo na adekvátne a primerané bývanie pre všetkých ľudí a potrebu stanovenia minimálnej obytnej plochy na jednu osobu zodpovedajúcu konkrétnemu typologickému druhu a sociálnemu postaveniu človeka. Je evidentné, že požiadavka na adekvátne a primerané bývanie pre ľudí bez domova nie je splnená a priestory sú značne poddimenzované – nespĺňajú kritériá na bývanie 21. storočia, hoci ide o skupinu na okraji spoločenského záujmu. Vo výskume aktuálnej priemernej obytnej plochy sme započítavali jednotlivé obytné miestnosti. Pokiaľ sa daná plocha miestnosti v pôdoryse opakovala viackrát, kalkulovali sme len s jedným údajom, lebo nám bolo zrejmé, že súčasné riešenia vychádzali z pôvodných modulových osnov budov, prípadne budov s malou mierou adaptácie na nový spôsob využitia. Chceli sme tak predísť skresleniu zistených výsledkov. Priemerná plocha obytnej miestnosti osciluje medzi hodnotami 18,00 až 19,00 m^2 (konkrétna hodnota 18,36 m^2), pričom na danú miestnosť pripadá približne 5 ubytovaných klientov. Priemerná obytná plocha na 1 klienta predstavuje 3,75 m^2, čo je v porovnaní s plochami v príbuzných typologických druhoch budov jednoznačne najnižšia hodnota.

Konštatujeme, že je tu jednoznačné potláčané právo na primerané a adekvátne bývanie spomínané už v Agende 21 a tým je potláčané aj právo na minimálny obytný priestor pre jedinca zo skúmanej sociálnej skupiny. Vzájomné dištancie v priestore obytnej miestnosti spôsobujú neželané tenzie v medziľudských vzťahoch. Tento aspekt je podnietený nevhodnou priestorovou proxemikou.

Prezentované fakty, ktoré negatívne ovplyvňujú súkromie a pohodlie človeka v priestore obytnej miestnosti, môžu byť determinantom hľadania alternatívnych foriem oddychu a relaxu počas dňa aj noci vo verejných priestoroch mesta. Sme toho každodenným svedkom.

Záver

Napriek tomu, že legislatíva týkajúca sa bývania pre ľudí bez domova bola novelizovaná v roku 2013, nepriniesla komplexný systém a názor na bývanie tohto typu. V zahraničí sa začalo pristupovať k dvom základným konceptom, no u nás je tento fakt stále nejasný. Z pohľadu súčasných právnych úprav a ostatných aspektov ako ekonomika, systém bývania, sociálna situácia a iné, sa javí ako schodnejšia cesta sociálny systém založený na princípe Housing Ready. Je však nevyhnutné stanoviť, vedecky dokázať, overiť a hierarchizovať jednotlivé typologické druhy s vylúčením nízkoprahových denných centier a nocľahární, ktoré v udržateľnom systéme nemajú perspektívu a svojou podstatou tento systém degradujú. Pozitívnym príkladom je mesto Banská Bystrica s uceleným hierarchizovaným systémom založeným na osobnostnom raste a motivácii so stanovením jasných podmienok a pravidiel zo strany prevádzkovateľa, teda mesta.

Bývanie pre ľudí bez domova nemôže byť len záplatou lokálneho problému samosprávy, ako je to v súčasnosti. Treba hľadať vedecky podložený proces, založený na humanizácii pôvodného stavu s pretransformovaním požiadaviek danej cieľovej skupiny do vhodného exteriérového a interiérového prostredia. Tento proces humanizácie musí byť založený na psychologickom a fyzickom uspokojení tak, aby bola zabezpečená osobná motivácia jedinca s prípravou na opätovnú plnohodnotnú sociálnu integráciu do spoločnosti.

Aktuálny stav útulkov nie je adekvátny požiadavkám pre 21. storočie. Obytná plocha prislúchajúca na jednu osobu predstavuje priestor približne 2 x 1,8 m, čo je z hľadiska priestorovej proxemiky a psychológie neprípustné. Výskum odhalil aj iné nedostatky. Základné fyziologické potreby, ktoré zastávajú v Maslowovej hierarchii potrieb prvé miesto, sú ťažko uspokojiteľné, pretože väčšina hygienických zariadení je poddimenzovaná, respektíve nedostatočne vybavená interiérovými zariaďovacími prvkami. Ďalším negatívnym aspektom je nedostatočné zabezpečenie adekvátneho a primeraného súkromia v jednotlivých priestoroch zariadení.

Plochy obytných miestností a prislúchajúci počet ubytovaných

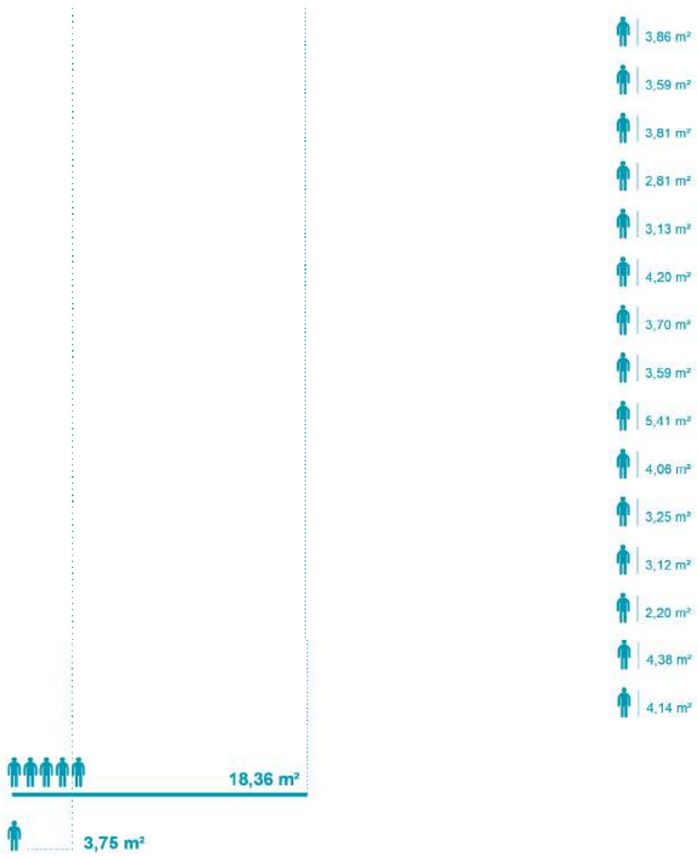

Tieto argumenty sa opierajú o jasne preukázateľné a podložené skutočnosti z realizovaného výskumu. Zámerom výskumu bolo poukázať na tieto aspekty s vidinou dosiahnutia spoločných cieľov – jasného sociálneho systému a nevyhnutnosti humanizovať priestory útulkov pre individuálne žijúcich ľudí bez domova.

[1] Bližšie informácie k problematike bývania a oblasti bytovej politiky pozri ŠPIRKOVÁ, Daniela – IVANIČKA, Koloman – FINKA, Maroš: Bývanie a bytová politika. Vývoj, determinanty rozvoja bývania a nové prístupy v nájomnej bytovej politike na Slovensku. Bratislava, Slovenská technická univerzita 2009. 192 s.

[2] Sociálne bývanie je definované ako bývanie s použitím verejných prostriedkov určené na primerané a ľudsky dôstojné bývanie fyzických osôb, ktoré si nemôžu obstarať bývanie vlastným pričinením a spĺňajú podmienky podľa tohto zákona. Sociálne bývanie je aj bývanie alebo ubytovanie financované s použitím verejných prostriedkov a poskytované v rámci starostlivosti podľa osobitných predpisov. Pre viac informácií pozri zákon č. 443/2010, Z. z. o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní.

[3] Zákon č. 485/2013, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov.

[4] „Nastáva tu predpoklad individualizácie životného štýlu a dochádza k odosobneným vzťahom medzi izolovanými jednotlivcami." In: MARCELLI, Miroslav: Mesto vo filozofii. Bratislava, Kalligram 2011. 188 s.

[5] Pozri publikáciu: MALYSSEK, Jürgen – STÖRCH Klaus: Wohnungslose Menschen – Ausgrenzung und Stigmatisiernug. Freiburg, Lambertus 2009. 248 s.

[6] V Slovenskej republike neexistuje presná definícia bezdomovectva a ani pojmu bezdomovec. Legislatívna úprava pozná len pojem hmotná núdza.

[7] Skrytí bezdomovci nemajú žiadnu možnosť stáleho bývania, ale namiesto prežívania na ulici volia inú stratégiu. Majú síce kde prespávať, ale po právnej stránke sú bezdomovci, pretože neprespávajú v oficiálnom bývaní a ich spôsob života je bezdomovcom podobný – uchyľujú sa do ubytovní, nocľahární, ku známym…" In: MAREK, Jakub et. al.: Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha, Portál 2012. 174 s.

[8] Charakteristika a definície bezdomovectva a jeho formy sú bližšie opísané In: PRŮDKOVÁ, Táňa – NOVOTNÝ, Přemysl: Bezdomovectví. Praha, TRITON 2008, s. 13.

[9] Štátna bytová politika vychádza zo základných dokumentov OSN v oblasti bývania, t.j. predovšetkým z Vancouverskej deklarácie z roku 1976, Globálnej stratégie bývania z roku 1988, Agendy Habitat z Istanbulu z roku 1996 a iných, ktoré majú za cieľ zjednocovať európske sociálne politiky. Za základné dokument sa taktiež považuje deklarácia Agenda 21 prijatá na konferencii v Riu de Janeiro v roku 1992 (kapitola č. 3 s názvom Boj s chudobou a kapitola č. 7 s názvom Podpora trvalo udržateľného rozvoja sídel).

[10] Pozri prílohu I až IV zákona č. 485/2013 Z. z. o sociálnych službách

[11] Efektívnostným princípom sa myslí minimalizácia strát v každom odvetví. Bližšie pozri KLINDA, Jozef: Agenda 21 a trvalo udržateľný rozvoj. Bratislava, MŽP 2009. 848 s.

[12] Bližšie informácie sú dostupné: FEANTSA. European Consensus Conference on Homelessness: Policy Recommendations of the Jury. Brussels, 2010. 30 s. [Cit. 17.1.2013] Dostupné na: <http://www.feantsa.org/files/freshstart/Consensus_Conference/Outcomes/2011_02_16_FINAL_Consensus_Conference_Jury_Recommendations_EN.pdf >

[13] Európsku typológiu bezdomovectva si osvojilo množstvo členských krajín Európskej únie. Slovenská republika zatiaľ v tomto smere tak neurobila. Pozri: FEANTSA. 2005. ETHOS – European Typology on Homelessness and Housing Exclusion. [Cit. 17. 1. 2013]. Dostupné na: <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?page=484>

[14] „Dlhodobé bývanie môže napomáhať sociálnej integrácii a taktiež sa podieľa na úspechu riešenia problémov v iných oblastiach." Bližšie pozri: LUX, Martin: Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením – mezinárodní perspektivaa návrhy opatřenív ČR. Praha, Sociologický ústav AVČR 2010. 64 s.

[15] Systém Housing Ready sa využíva napríklad vo Švédsku, kde je bývanie uskutočňované od nevyhovujúcich foriem bývania až po regulárny trh s bývaním. V čiastočnej miere sa systém využíva aj na Slovensku v meste Banská Bystrica, kde sa im tento spôsob osvedčil. Je založený na hierarchizovanom systéme bývania od nízkoprahových foriem cez dočasné formy (patrí sem typologický druh útulok), strednodobé formy až po dlhodobé formy bývania. Je založený na osobnej a rastovej motivácii jedinca. Je na každom, ako rýchlo sa chce z nepriaznivej situácie dostať späť do spoločnosti.

[16] Sociologička zo Sociologického ústavu SAV PhDr. Zuzana Kusá, CSc., komentuje: „Princíp rôznorodosti či sociálny mix sa uplatňuje vo viacerých európskych štátoch. Investor je tam povinný vyčleniť aj v luxusnom komplexe určitý podiel bytov pre sociálne slabých a zdravotne znevýhodnených. Princíp je dôležitou protiváhou separačných a segregačných tendencií v bývaní a v neposlednom rade aj v myslení ľudí." [Cit. 21.8.2014] Dostupné na: <http://nazory.pravda.sk/dnes-pise/clanok/327281-zacat-po-novom/>

[17] „Vnútorné mesto sa zvykne vymedzovať hranicami zástavby realizovanej do druhej polovice 20. storočia. Preto sa doň zahŕňa historické jadro, centrum mesta (centrálna mestská zóna), obytné štruktúry a priemyselné areály realizované v 19. storočí a na začiatku 20. storočia." In: BECKER, Heidede et. al.: Ohne Leitbild – Städtebau in Deutschland und Europa. Zürich, Karl Krämer Verlag 1999. 520 s.

[18] Americký psychológ Abraham Harold Maslow, ktorý bol profesorom na Brandeisovej univerzite v Massechussetts v USA, definoval nový vedný odbor humanistická psychológia. Psychológ pochádzajúci z New Yorku založil svoju Teóriu ľudskej motivácie (Theory of Human Motivation) na tvrdení, že podstatou ľudskej spokojnosti je uspokojovanie základných potrieb. Maslowova kniha Motivation and Personality, ktorú publikoval prvýkrát v roku 1954 a druhé vydanie v roku 1970, predstavila hierarchiu potrieb človeka usporiadanú do piatich základných skupín. Jednotlivé skupiny sú radené od najzákladnejších potrieb po najvyššie. Ak je v určitej úrovni dosiahnuté uspokojenie potrieb, objaví sa u človeka potreba splnenia vyššej potreby, čím dochádza k redukcii tenzie. Nastáva motivácia rastu, čo je prirodzeným vyústením životnej situácie. Bližšie pozri MASLOW, Abraham Herold: Ku psychológii bytia. Modra, Persona 2000. 224 s., respektíve MASLOW, Abraham Herold: A Theory of Human Motivation. Originally Published in Psychological Review, 1943, 50 s., 370 – 396.

[19] Bližšie demografické údaje a informácie o projekte Housing First vo Fínsku možno nájsť na oficiálnej internetovej stránke, [Cit. 1. 9. 2014]. http://www.housingfirst.fi/en/housing_first/homelessness_in_finland

[20] „Pre túto mestskú zónu je charakteristické zmiešané funkčné využitie s aktivitami pre mestský spôsob života." In: VITKOVÁ, Ľubica: Základné kritériá urbanistickej tvorby obytného prostredia. In: BACOVÁ, Andrea. Bytové domy na Slovensku. Bratislava, Eurostav 2007. 200 s.

[21] Za centrum mesta v Bratislave považujeme ťažiskový dopravný uzol, teda nástupištia MHD pod Mostom SNP, kde klienti cestujú najčastejšie. Tento fakt vyplynul z riadeného rozhovoru s ľuďmi bez domova v jednotlivých útulkoch.

[22] Tento aspekt klienti zariadenia vnímajú veľmi negatívne. Priestor komunikácie nenadobúda z hľadiska priestorovej proxemiky parametre spoločenskej miestnosti.